

**„Įvairių epochų kūrinių lyginimas
su šiuolaikiniais kūriniais:
žmogus vartotojų visuomenėje (O.
Balzako romanas „Šagrenės oda“,
A. Marčėno eilėraštis
„Maxima“)“**

Lektorė Onutė Baumilienė

2023

Įvairių epochų kūrinių lyginimas. Mokymasis tyrinėjant

34.1.2.3. Tekstų atranka. <...> Remiamasi nuostata, kad **pasaulio literatūros kūriniai gali būti** analizuojami ir interpretuojami kaip atskiros kūrybinės visumos arba pasirinktu aspektu (epochos, krypties, srovės, istorinio konteksto, teminiu, raiškos ar kt.) **siejami su lietuvių ar Lietuvos kitakalbės literatūros kūriniais.**

34.1.2.6. Grožinės literatūros skaitymas, supratimas, analizė ir interpretavimas. <...> **Įvairių epochų kūriniai lyginami su šiuolaikiniais literatūros ir kitų medijų kūriniais** teminiu, probleminiu, stilistiniu ir kitais aspektais, įžvelgiant jų tarpusavio sąsajas ar skirtis.

Lietuvių kalbos ir literatūros bendroji programa

TYRIMO OBJEKTAS IR IŠVADOS

TYRIMO OBJEKTAS

O. Balzako romanas „Šagrenės oda“ ir A. Marčėno eilėraštis „Maxima“

TYRIMO IŠVADOS

REALIZMO SROVĖS MENAS

- ❑ Realizmui iškilti ir plėtoti daug įtakos turėjo pakitusi socialinė aplinka, **gausus miesčionijos, tarnautojų, proletariato sluoksnis**, kuris lėmė lektūros, atspindinčios jam pažįstamą gyvenimą, kasdienius rūpesčius, bėdas ir džiaugsmus, paklausą.
- ❑ Realizmo kūriniai dažniausiai aktualios tematikos, vaizduojami čia ir dabar gyvenantys asmenys, kurių mentalitetas, elgsena, jausena ir tarpusavio **santykiai motyvuojami priežastinėmis aplinkybėmis**; jas dažnai suformuoja gyvenamoji aplinka, kilmė, prigimtis, materialinės vertybės.
- ❑ Realizmo atstovai atmetė metafizinę idealistinę pasaulėjautą, žmogaus dvasios slėpiningumo, nepažinumo idėjas ir daugiausia **rėmėsi gamtamoksliniais kriterijais, akcentavo socialinės aplinkos ir gamtos dėsnių (kova dėl būvio, rūšių evoliucija) paraleles**.

Gustavas Kurbė. *Akmenskaldžiai*

- ❑ Rašytojai, siekdami objektyvumo ir neutralumo, dažnai rinkosi **mokslinį visuomenės stebėtojo ar tyrėjo vaidmenį, personažą kūrė kaip tam tikrų socialinių reiškinių išugdytą tipą, didesnės grupės žmonių (buržua, darbininkų, varguomenės, kaimo, miesto gyventojų) atstovą**. (Pagal VLE)

ONORÉ DE BALZAKAS

(1799 – 1850, 51 m.)

realizmo srovės rašytojas

Dantės *DIEVIŠKOJI KOMEDIJA*

Balzako *ŽMOGIŠKOJI KOMEDIJA*

UŽDUOTIS.

Palyginti Dantės ir Balzako komedijų sukūrimo intencijas.

Šaltinis: <https://www.vle.lt/straipsnis/honore-de-balzac/#gallery1-2>

BALZAKO ŽMOGIŠKOJI KOMEDIJA

- ❑ Pasaulėžiūrai didelę įtaką padarė pozityvizmas ir švietėjų filosofija.
- ❑ *Žmogiškojoje komedijoje* vaizduojamas Prancūzijos (Paryžiaus ir provincijos) gyvenimas nuo revoliucijos iki buržuazinės monarchijos laikų; jos pratarinėje H. de Balzac'as teigė, kad tikrasis kūrinio autorius yra istorija, o jis pats – tik jos sekretorius.
- ❑ Epopėjoje parodyta įvairių visuomenės sluoksnių buitis, įvairios veiklos sritys – bankininkystė, popieriaus gamyba, politika, karo žygiai ir mūšiai, veikėjų privatus ir visuomeninis gyvenimas. J
oje veikia daugiau kaip 2000 personažų; pereidami iš vieno romano į kitą jie sieja kūrinius į vientisą epochos vaizdą.
- ❑ Daugeliui veikėjų būdinga juos žlugdantis garbės ir turto troškimas.
- ❑ H. de Balzac'as – žymus realistinio romano meistras, atskleidęs socialinės aplinkos ir psichologijos ryšį.

Pagal VLE

ŽMOGIŠKOSIOS KOMEDIJOS STRUKTŪRA

1) papročių etiudai:

- ❑ privataus gyvenimo scenos (*Gobsekas, Trisdešimties metų moteris, Tėvas Gorijo*),
- ❑ provincijos gyvenimo scenos (*Eugenija Grandė, Prarastos iliuzijos*),
- ❑ Paryžiaus gyvenimo scenos (*Trylikos istorija, Sezaras Biroto, Niusingeno banko namai, Kurtizanių spindesys ir skurdas, Pusbrolis Ponsas, Pusseserė Beta*),
- ❑ politinio, karo gyvenimo scenos (*Šuanai*),
- ❑ kaimo gyvenimo scenos (*Kaimo gydytojas, Kaimo klebonas, Valstiečiai*);

2) filosofiniai etiudai (*Šagrenės oda, Nežinomas šedevras, Absoliuto beieškant*);

3) analitiniai etiudai (*Santuokos fiziologija*).

ROMANO SIUŽETAS

- ❑ Nusigyvenusio markizo sūnus Rafaeilis de Valentenas nori užkariauti visuomenę savo žiniomis, protu, todėl atsideda studijoms ir kūrybai (vienas iš jo kūrinių „Valios galia“).
- ❑ Kurdamas gyvena skurdžioje palėpėje pas našlę Goden. Juo rūpinasi našlės dukra Polina. **Polinos charakteristika.**
- ❑ Nieko nepasiekęs kūryba, nusprendžia užkariauti visuomenę kitais būdais. Čia jam padeda cinikas ir visuomenės papročių žinovas Rastinjakas. **Rastinjako charakteristika.** Pastarasis atveda Rafaelį į grafienės Teodoros namus.
- ❑ **Teodoros charakteristika.** Jai skirtas net paskutinis romano sakiny: „Ji, jeigu norite, – tai visuomenė.“
- ❑ Nepavykus užkariauti Teodoros, Rafaelis, paskatintas Rastinjako, pasineria į malonumų pasaulį (lošimas, puotos). Malonumų ieškojimas – lėtas susinaikinimas. Malonumai nuveda link Senos.
- ❑ Sandoris antikvariate. **Kontekstas – J. V. Gėtės „Faustas“: Rafaelio ir Fausto siekiai. Antikvarininko ir Mefistofelio paralelė.**
- ❑ Kodėl žmogus, kurio norai pildosi akimirksniu, nelaimingas? **Rafaelio charakteristika.**
- ❑ Rašinys „Ar norėčiau atrasti šagrenės odą ir ją pasinaudoti?“

RAFAELIS APIE SAVE IR VISUOMENĘ

Nors buvau įtakingų asmenų, noriai padedančių svetimiesiems, giminaitis, aš neturėjau nei giminių, nei užtarėjų. Be atvangos sulaikoma nuo polėkių mano siela užsidarė savyje. Būdamas atviras ir nuoširdus, turėjau atrodyti šaltas ir užsidaręs, Tėvo despotizmas nuslopino pasitikėjimą savimi, buvau drovus ir nevikrus, netikėjau, kad mano balsas gali turėti kokią nors jėgą, nepatikau pats sau, laikiau save bjauriu, gėdijausi savo žvilgsnio. <...>

Aš buvau per didelės ambicijos auka, maniausi esąs skirtas dideliems darbams, o skurdau menkystėje. Man buvo reikalingi žmonės, o aš neturėjau draugų. Man reikėjo prasiskinti pasaulyje kelią, o aš buvau vienas, ne tiek iš baimės, kiek iš gėdos. Per tuos metus, kai tėvas buvo mane įstūmęs į aukštuomenės gyvenimo kūną, aš jame lankydavausi nepaliesta širdimi, skaisčia siela. Kaip visi suaugę vaikai, slapta ilgėjausi žavios meilės. <...>

*<...> mano širdies nerimas, mano jausmai, mano lūkesčiai nesiderino su visuomenės taisyklėmis. <...> Buvau, be abejo, **per daug naivus tai dirbtinei visuomenei, kuri gyvena tik pasirodymui**, mintis reiškia sutartomis frazėmis arba mados diktuojamais žodžiais. <...>*

Norint spręsti apie žmogų, reikia bent įsigilinti į jo mintis, nelaimės, žinoti, kas jaudina jį.

ROMANO STRUKTŪRA

❑ 1 SKYRIUS *TALISMANAS*

❑ 2 SKYRIUS *BEŠIRDĖ MOTERIS*

❑ 3 SKYRIUS *AGONIJA*

❑ EPILOGAS

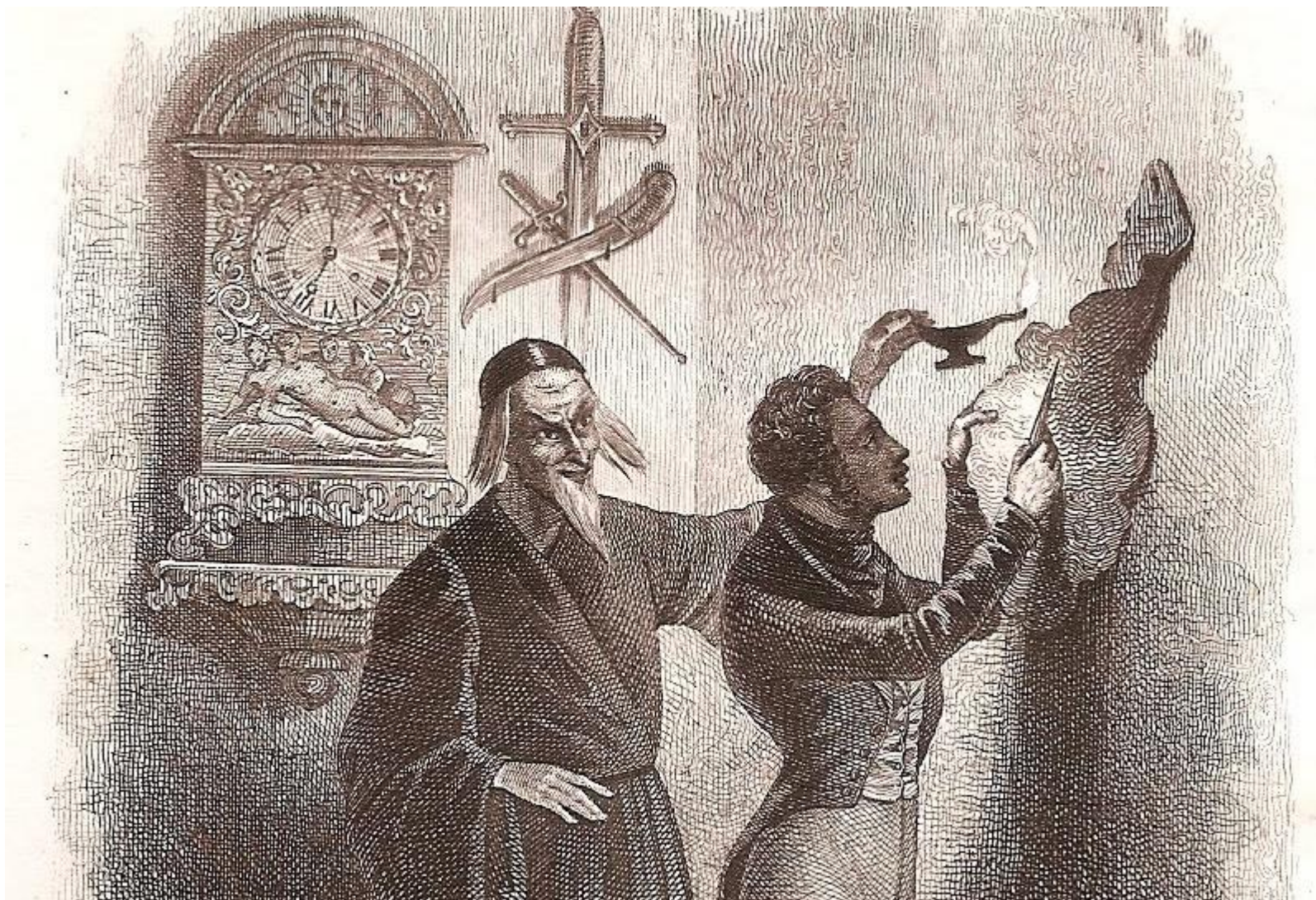
❖ PAGRINDINĖ ROMANO TEMA –
jauno, nepatyrusio žmogaus
susidūrimas su netobula visuomene.
Visuomenę simboliškai įkūnija
neigailestinga veikėja Teodora.

STERNE (*Tristram Shandy* , ch. CCCXXII).

ROMANO EPIGRAFAS

Šaltinis: https://fr.wikipedia.org/wiki/La_Peau_de_chagrin#/media/Fichier:Epigraphe_de_La_Peau_de_chagrin.png

**LEMTINGAS
SUSITIKIMAS
ANTIKVARIATE.
TALISMANAS**

Šaltinis: <https://www.7detable.com/article/roman/faire-de-la-vie-un-banquet-meme-ephemere-la-peau-de-chagrin-de-balzac/412>

ŠAGRENĖS ODA

***JEIGU TU MANE TURI, TU TURĖSI VISKĄ. BET
TAVO GYVENIMAS PRIKLAUSYS MAN. DIEVAS TAIP
NORI. GEISK, IR TAVO GEIDIMAI BUS ĮVYKDYTI. BET
SUDERINK SAVO NORUS SU SAVO GYVENIMU. JIS –
ČIA. NUO KIEKVIENO NORO AŠ MAŽĖSIU KAIP IR
TAVO DIENOS. AR TU MANĖS NORI? IMK. DIEVAS
IŠKLAUSYS TAVEŠ. TEBŪNIE TAIP!***

PASTABA. šagrėnė [pranc. chagrin]:

1. minkšta šiurkšti oda, daroma iš ožkų, avių, arklių ir kt. kailių ir turinti tam tikrą raštą (piešinį);
2. tokio rašto popierius arba audinys. (TTŽ)

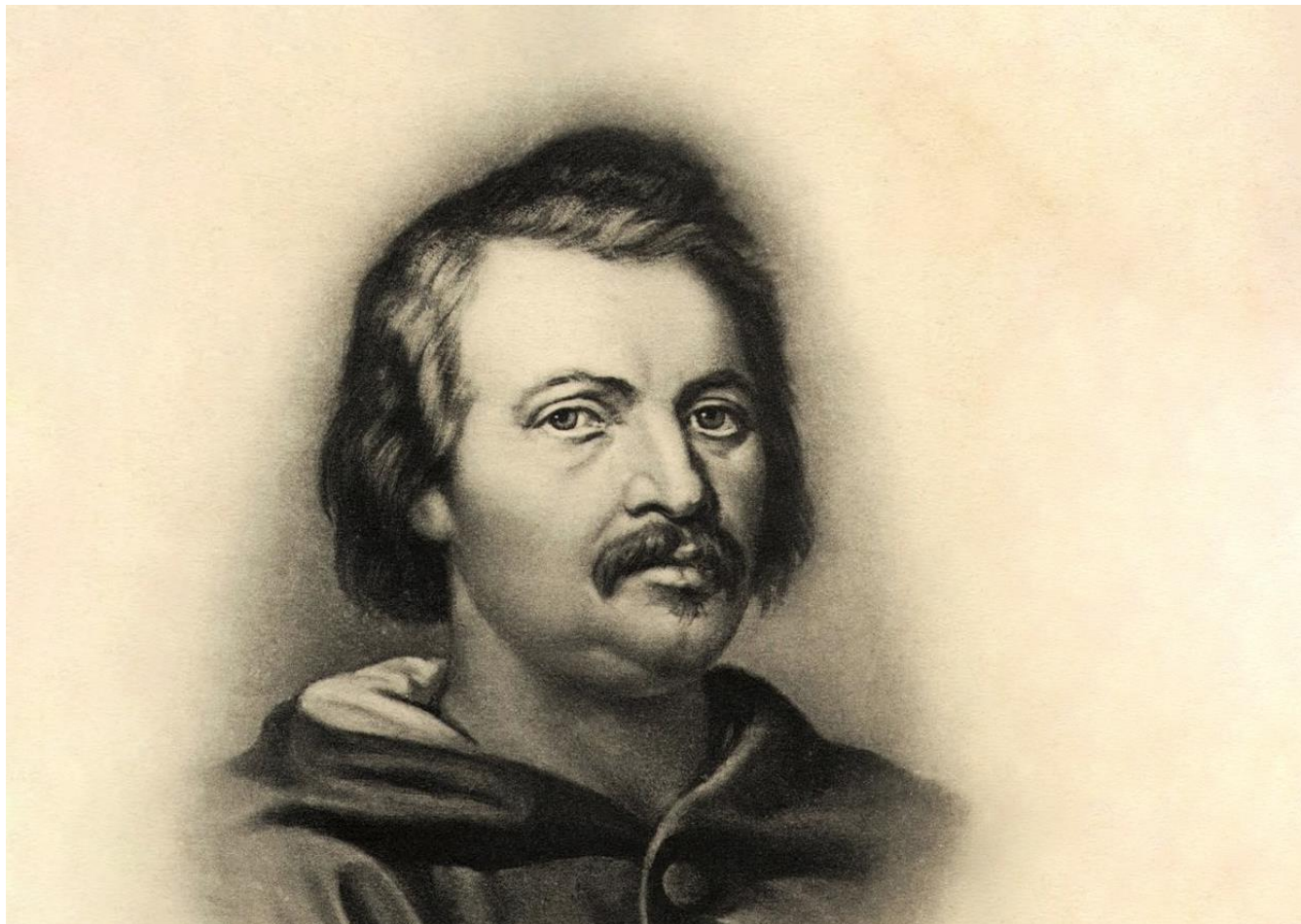
ŠAGRENĖS ĮSIGIJIMAS

SENIS PIRKLYS: *Aš keliais žodžiais atskleisiu didelę žmogaus gyvenimo paslaptį. Žmogus eikvoja save dviem instinktyviai atliekamais veiksmais, nuo kurių išsenka jo egzistencijos šaltiniai. Du veiksmazodžiai išreiškia visus tų dviejų mirties priežasčių pavidalus: NORĖTI ir GALĖTI. Tarp tų dviejų žmogaus veiklos ribų yra dar viena formulė, kurios laikosi išminčiai ir kuriai aš esu dėkingas už savo laimę ir ilgą gyvenimą. Norėti – mus degina, o galėti – ardo, bet ŽINOTI palieka mūsų organizmą amžinai ramybės būvyje. Taigi geidimas arba norėjimas manyje negyvi, užmušti minties, judėjimas arba galėjimas pasireiškia natūraliu mano organų veikimu. Trumpai tariant, aš savo gyvenimą įdėjau ne į širdį, kuri gali palūžti, ne į pojūčius, kurie atbunka, bet į smegenis, kurie nenusidėvi ir viską išgyvena. Nesaikingumas nėra palietęs mano dvasios, nei kūno. <...>*

RAFAELIS DE VALANTENAS: *Aš noriu gyventi be saiko! <...> Aš buvau paskyręs savo gyvenimą mokslui ir minčiai, bet jie manęs net neišmaitino... <...>*

SENIS PIRKLYS: Dabar visi jūsų norai kuo tiksliausiai pildysis – bet iš jūsų gyvenimo sąskaitos. Jūsų dienų ratas, nustatytas šios odos, trauksis pagal jūsų geidimų stiprumą ir kiekį, pradedant menkiausiais ir baigiant nesaikingiausiais. <...> Na, ką gi! Jūsų nusižudymas tik atidėtas. (Vert. Jonas Norkus)

O. Balzakas

Šaltinis: <https://www.vle.lt/straipsnis/honore-de-balzac/#gallery1-1>

ROMANAS *ŠAGRENĖS ODA* (1831)

Balzakui tuo metu buvo 32 metai.

UŽDUOTIS.

Kodėl jaunuolis Rafaelis de Valentenė neprašo ilgų gyvenimo metų ar geros sveikatos? Kodėl nori turto ir linksmybių?

POLINA IR TEODORA. MEILĖ IR VISUOMENĖ

Trejus metus Rafaelis gyvena vienišiaus gyvenimą, parašo komediją ir mokslinį veikalą, tačiau jo darbo vaisiai visuomenės nesudomina. Jis nuomojasi skurdų kambarėlį pas nusigyvenusią kariškio našlę, moko jos dukrą Poliną skambinti fortepijonu.

Polina Rafaeliui neįdomi, nes neturtinga. Rafaelis prisipažįsta savo draugui Emiliui: „Žinoma, aš galėjau vesti Poliną, bet tai būtų buvusi beprotybė. Ar tai nebūtų reiškę švelnią ir nekaltą sielą įstumti į baisias nelaimes? Mano skurdas kalbėjo egoistiškia ir nuolat ištiesdavo savo geležinę ranką tarp tos gerosios būtybės ir manęs. Be to, savo gėdai prisipažįstu, aš nesuprantu meilės skurde. Gal tai mano sugedimas, pareinąs nuo žmonijos, vadinamos civilizacija, bet moteris, nors ji būtų tokia patraukli kaip gražioji Elena, ta Homero Galatėja, ji nebūtų galėjusi paveikti mano jausmų...“

Rastinjakas apie visuomenę: 168-169 psl.

Rafaelis – markizas, grafienė Teodora – jo loterijos bilietas į turtingųjų pasaulį.

Teodora Rafaeliui: „Aš visada būsiu turtinga, – atsakė ji man. – Na, o turint aukso, visada galima aplink save rasti jausmus, kurių reikia, kad jums būtų gera.“

AIDAS MARČĖNAS. *MAXIMA*

metų pradžios išpardavimas, tarytum
lesalo vištoms pabėrus – pulkelis
raibų moterų prie vežimaičių

su nupigintais skudurėliais – valdyk,
sakau, valdyk savo žemuosius
instinktus – nejaugi norėtum

atrodyti apsirėdžiusi taip, kaip ir jos
arba jų giminaičiai – modifikuotu
goduliu akyse, papilkėjusia

veido oda, drapanomis – be dvasios
pamušalo, lengvai išverčiamomis
pažiūromis, euroeilėraščiais, vienodais

vokiškai ar lietuviškai, geriau,
sakau, *second hand* ‘as – tai tai,
ko jiems nebereikia – tasai

Gianfranco Cornelio švarkelis,
gulantis kaip tik tau, o ir man –
Celas arba Rilke, Poundas

Ir Eliotas, prašmatnus Hölderlino
kiedėjimas, giliau pasiknisisus – tikiu,
atrastume ką nors iš Versace’s

Giotto arba Botticellio,
atrastume Dante’s pragaro priešangį
Anykščių šilelyje – Baranausko

KLAUSIMAI ANALIZUOTI IR INTERPRETUOTI

1. Tarp ko kuriama eilėraščio įtampa? Apibendrintai charakterizuokite kontrastuojančias puses.
2. Su kuo susijęs pavadinimas?
3. Eilėraščių pagal temas sąlyginai galima suskirstyti į tris segmentus: situaciją, *jų* apibūdinimą ir *mūsų* apibūdinimą. Trumpai konkretizuokite situaciją ir, nurodydami menines priemones, nusakykite, kaip ji atskleidžiama.
4. 1. Antrajame segmente (*jų* apibūdinime) išryškėja kalbančiojo požiūris į kitus. Koks jis? Atsakymą paremkite teksto raiškos priemonėmis.
4. 2. Koks kalbančiojo požiūris į save ir saviškius išryškėja antrajame segmente? Kokios kalbinės priemonės tą atskleidžia?
5. 1. Žodžiai „geriau / sakau“ rodo trečio segmento pradžią. Šioje dalyje atskleidžiamos *mūsų* (subjekto ir jo moters) išpažįstamos vertybės. Kokios jos?
5. 2. *second hand* reiškia „dėvėtą, naudotą; iš antrų rankų; bukinistinį“. Taigi išryškėja du konotacijos atspalviai: *neigiamas, nes dėvėtas yra jau kieno nors panaudotas, ir teigiamas, nes second hand gali būti ir retas, tarsi antikvarinis daiktas. Su kuriuo atspalviu sieja savo vertybes kalbantysis? Kodėl taip manote?*
5. 3. Kokias prasmes atveria pavardžių katalogas?
6. „Jie“ ir „mes“ skirtingi išpažįstamomis vertybėmis. Visgi kuo „jie“ ir „mes“ panašūs?
7. Vienoje iš savo viešų kalbų A. Marčėnas *YouTube*, minėdamas eilėraščių „Maxima“, įvardijo faktą, jog rašytojas A. Baranauskas, puikus matematikas, svajojo apskaičiuoti pragaro tūrį. Ar ši informacija padėtų interpretuojant eilėraščių? Kodėl?
8. Kokia pagrindinė eilėraščio mintis?
9. Siedami su pagrindine eilėraščio minimi, pamėginkite „atrakinti“ paskutinės dvi eilėraščio eilutes.

GALIMI ATSAKYMAI

1. Eilėraščio įtampa kuriama tarp dviejų skirtingų „stovyklų“: *jų* ir *mūsų*. *Jie* – tai vartotojai, kuriems svarbiausia pigumas, *mes* – vartotojai, kuriems svarbiausia kokybė, vardas.
2. Su parduotuvių tinklu, taigi su vieta, kur apsipirkinėjama, vadinasi, su buitimi.
3. Situaciją (pirmos keturios eilutės iki žodžio „valdyk“) atskleidžia metų pradžios išpardavimas, kuris yra nuoroda į cikliškumą – vadinasi, šis veiksmas nuolat kartosis, tik jį valdys ne gamtos, bet ekonomikos dėsniai. Apsipirkinėjimo situacija atskleista ironiškai, nes žmonės lyginami su neprotingais ėdriais paukščiais (palyginimas „tartum / lesalo vištoms pabėrus“, menkinamieji deminutyvai „pulkelis“, „skudurėliais“, epitetas „raibų moterų“).
4. 1. Neigiamas, ironiškas. Kiti tie, kurie vadovaujasi gyvuliškais instinktais (epitetas „valdyk savo žemuosius / instinktus“), rengiasi ir elgiasi vienodai – niekuo nesiskiria vienas nuo kito: nesveikai atrodantys, pilki (epitetas „papilkėjusia veido oda“), išpažįstantys netikras, modifikuotas, vertybes (epitetas „modifikuotu / goduliu akyse“), lengvai prisitaikantys („lengvai išverčiamomis / pažiūromis“), nesuprantantys vertingo meno – pasitenkinantys populiariuoju menu („euroeilėraščiais, vienodais / vokiškai ar lietuviškai“).
4. 2. Kalbantysis suvokia, kad jis su savo artimu žmogumi skiriasi nuo *jų*, minios, nori savo moterį apsaugoti, todėl ragina nesupanašėti su minia: liepiamoji nuosaka, pakartojimai („valdyk, / sakau, valdyk savo žemuosius / instinktus – nejaugi norėtum / atrodyti apsirėdžiusi taip, kaip ir jos / arba jų giminaičiai“).
5. 1. Mažai daliai žmonių (*mes*) svarbi kokybė, žinomi vardai, išbandytas laiko menas.
5. 2. *Su teigiamu – retumu, nekasdieniškumu, nes tos vertybės unikalios, turinčios išskirtinumą; tą patvirtina tekstas: „geriau, / sakau, second hand“as“.*
5. 3. Atskleidžia kalbančiojo vertybes, parodo tam tikrą jo skonį – tai klasikinius kūrinius (tapybą, poeziją) vertinantis individas, jo draugė – vardinis, kad ir padėvėtus, drabužius.
6. Ir vieni, ir kiti yra vartotojai.
7. Ne, nors faktas įdomus ir galbūt prisidėjo kuriant eilėraštį, bet teksto prasmės turi atsiverti be autoriaus aiškinimo, nes tai autoriaus interpretacija, bet ne skaitytojo – skaitytojas pristato universalesnį teksto aiškinimą.
8. Nors visi esame vartotojai (ir tai neišvengiama), tačiau net ir vartojimas atskleidžia tikrąsias individų vertybes – vienus vartojimas niveliuoja (suvienodina), kiti nuolat ieško tikrųjų atremčių – amžinųjų vertybių.
9. Priešpaskutinėje eilutėje yra tiesioginė nuoroda į pragarą – minimas Dantės „Pragare“ aprašytas prieangis – tai gali būti užuomina į vartotojų pasaulį, į „Maximą“. Su šiuo įvaizdžiu pagal temą siejasi nuoroda į Baranausko „Anykščių šilelio“ pabaigą, kur atskleidžiama subjekto nusivylimo priežastis – ne tik svetimųjų priespauda ir nelaisvė, bet negailestingas vartotojų (savųjų) godumas. Vartotojiškumas susieja tiek Baranausko, tiek Marčėno kūrinius į viena.

APIBENDRINIMAS

1. Kūrinius vienija pasirinkimo galimybė.
2. Kūrinius skiria žmonių norai: jauno žmogaus ambicijų iškėlimas („Šagrenės oda“) ir įsisąmonintas saikas, patikrintų vertybių siekimas („Maxima“.)

ŠALTINIAI

Balzac H., „Šagrenės oda“, Kaunas: Obuolys, 2011, vert. Jonus Norkus.

Čepinskienė G., Honoré de Balzac, prieiga per internetą:
<https://www.vle.lt/straipsnis/honore-de-balzac/>

Berliner A., „Šagrenės oda“ (filmas), 2010, prieiga per internetą:
<https://5.182.37.36/2912-sagrenes-oda-la-peau-de-chagrin-2010.html>

Byron Th. M., *Hors dossier. Limitations in Experimental Method in Balzac's La Peau de chagrin*, prieiga per internetą: <https://epistemocritique.org/hors-dossier-limitations-in-experimental-method-in-balzacs-la-peau-de-chagrin/>